

Het belang van '1814' in de Belgische archiefgeschiedenis

Timo VAN HAVERE

Abstract

In recent years archivists and historians have been pondering the importance of '1800' in the history of archives and historiography: did the turn of that century mark the start of 'modern' archival organisation, focused on historical research? Even though the accessibility of Belgian archives was unsurpassed in nineteenth-century Europe, the archival history of that country has been neglected thus far. By looking at the National Archives in Brussels and the city archives of Ghent, new light can be shed on the Belgian archival landscape around 1800. As it turns out, 1814 was an important turning point. The political change from the French Empire to the United Kingdom of the Netherlands was used by some historians to secure an appointment as archivist. At the same time, the new national government actively remodelled archives into historiographical institutions.

De wet van 5 Brumaire jaar V (26 oktober 1796) bepaalde dat in alle Franse departementen 'tous les titres et papiers acquis à la République' in de hoofdplaats moesten worden samengebracht.¹ In 1996 vierde het Rijksarchief in België daarom zijn tweehonderdste verjaardag. Uit de revolutionaire archiefverzamelingen die aan het einde van de achttiende eeuw ontstonden, groeiden immers de latere Rijksarchieven. Toen België in 1955 een volwaardige Archiefwet kreeg, werd daarom besloten niet aan de Franse revolutionaire erfenis te raken.² In Frankrijk zelf werd enkele jaren later wel komaf gemaakt met de oude wetten.³ Ook Belgische archivariissen beseften weliswaar dat de

¹ Lijst van gebruikte afkortingen:

- ARACGBZ: BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Archief van het Commissariaat-Generaal voor Binnenlandse Zaken* (I 387)
- ARASARA: BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Archief van het secretariaat van het Algemeen Rijksarchief*
- ARASSB: BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Archief van de Staatssecretarie voor België* (T 260)
- NAMBZ: DEN HAAG, Nationaal Archief, *Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken* (2.04.01)
- RABARD: VORST, Rijksarchief te Brussel, *Archief van de Administratie van Registratie en Domeinen. Eerste deel* (T 53)
- RABTD: VORST, Rijksarchief te Brussel, *Archief van het 'Bureau du Triage des Titres'* (T 61)
- RAKVGVH: KORTRIJK, Rijksarchief te Kortrijk, *Verzameling Goethals-Vercruyse. Handschriften* (925)
- SAAVL: AMSTERDAM, Stadsarchief, *Archief van de familie Van Lennep en aanverwante families* (238)
- SAGAA: GENT, Stadsarchief, *Archief van het Archief*

² F. WYFFELS, *De archiefwetgeving van de Franse periode (1788-1814)* (Archief- en Bibliotheekwezen in België. Extranummer, 33), Brussel, 1987, IV.

³ M. DUCHEIN, 'Requiem pour trois lois défuntés', *Etudes d'archivistique. 1957-1992*, Parijs, 1992, 81-84 (eerst verschenen in 1979).

viering van een tweehonderdjarige geschiedenis niet probleemloos was. Dat blijkt uit de omvangrijke publicatie die in 1996 verscheen, die een geschiedenis van de instelling en een 'bio-bibliografisch repertorium van de archivarissen' omvat.⁴ Wordt er wel terecht zoveel belang gehecht aan '1796' als geboortjaar van het Belgische Rijksarchief?

In de inleiding van *Het Rijksarchief in België* stelt René Laurent dat de wet van 5 Brumaire jaar V maar leidde tot de oprichting van 'bepaalde van onze archiefbewaarloosplaatsen'.⁵ De verstrekkende bepalingen kenden inderdaad in heel Frankrijk – waar België vanaf 1795 integraal deel van uitmaakte – maar een beperkte uitvoering.⁶ In het departement van de Twee Netten – de voorloper van de provincie Antwerpen – werd de wet van 5 Brumaire jaar V bijvoorbeeld helemaal niet uitgevoerd. Het Rijksarchief te Antwerpen werd uiteindelijk in 1896 opgericht.⁷ De archiefdepots die wel in 1796 waren ontstaan, waren ook nog lang geen 'Rijksarchieven'. Die transformatie vond later plaats. Pas in 1851 regelde een Koninklijke Besluit de organisatie van het Rijksarchief in de Provinciën, met de Algemeen Rijksarchivaris aan het hoofd.

Niet enkel ver na 1796, maar ook vóór dat jaar kan het ontstaan van enkele Rijksarchieven worden gezocht. In Bergen werd het archief van de Staten van Henegouwen in 1788 georganiseerd. De archivaris van toen, Jean-Baptiste Dumont, was zelfs al vanaf 1775 in dienst. Tussen dat jaar en 1833 waren er drie generaties Dumont aan de slag in wat nu het Rijksarchief te Bergen is: de wet van 5 Brumaire jaar V lijkt hier maar van weinig belang. Toch is er ook in Bergen geen tweehonderdjarige continuïteit. In de geschiedenis van het Belgisch Rijksarchief – zoals deze werd geschreven in 1996 – zit namelijk een gat. 'In 1802 werd besloten de inventarisatietaken stop te zetten: enkel in Brabant en Luik werd dit werk verdergezet,' klinkt het.⁸ In feite kregen alle archiefdepots na 1802 een andere grondslag. Ook dat in Brabant – het latere Algemeen Rijksarchief –, zoals verder in dit artikel zal worden getoond.

⁴ H. COPPENS en R. LAURENT (red.), *Het Rijksarchief in België. Les Archives de l'Etat en Belgique. 1796-1996. Geschiedenis van de instelling en bio-bibliografisch repertorium van de archivarissen. Historique de l'institution et répertoire bio-bibliographique des archivistes* (Miscellanea Archivistica. Studia, 86), Brussel, 1996.

⁵ R. LAURENT, 'Inleiding', COPPENS en LAURENT (red.), *Het Rijksarchief in België*, 19.

⁶ Cfr. M. DUCHEIN, 'L'accès aux archives en France de Messidor an II à janvier 1799: libéralisme et frilosités', *Histoires d'archives. Recueil d'articles offert à Lucie Favier par ses collègues et amis*, Parijs, 1997, 59-69.

⁷ W. ROMBAUTS, 'Een rijksarchivaris in de provincie. Enkele nieuwe gegevens betreffende het ontstaan van het Rijksarchief te Antwerpen', G. MARÉCHAL (red.), "Een kompas met vele streken". *Studies over Antwerpen, scheepvaart en archivistiek aangeboden aan dr. Gustaaf Asaert ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag* (Archiefkunde. Verhandelingen aansluitend bij Bibliotheek- & Archiefgids; 5), Antwerpen, 1994, 152-161.

⁸ E. PERSOONS, 'De Rijksarchiefdienst', COPPENS en LAURENT (red.), *Het Rijksarchief in België*, 27; cfr. WYFFELS, *De archiefwetgeving van de Franse periode*, 113-114.

De Franse wetgeving zorgde maar voor een preciaire archieforganisatie. Het decreet van 7 Messidor jaar II had bepaald wat er moest gebeuren met de stukken van de afgeschafte instellingen uit het Ancien Régime. In heel Frankrijk zou er slechts één archief bestaan, de Archives Nationales in Parijs. Alle andere depots moesten aan een strikte 'triage' – 'schifting' – worden onderworpen, om eigendomstitels terug te vinden. Dit werk moest vooruitgaan: de 'préposés au triage' die zouden worden aangesteld, kregen maar zes maanden de tijd. De overheid wilde immers zo snel mogelijk al haar rechten kunnen laten gelden. In vrijwel heel Frankrijk werd deze 'triage' stopgezet met de wet van 5 Brumaire jaar V. In de 'neuf départements réunis' mocht het schiftingswerk nog enkele jaren doorgaan, tot de Minister van Binnenlandse Zaken er in 1802 een einde aan maakte.⁹

Wat er daarna met de 'Belgische' archieven gebeurde, kon tot dusver op niet veel aandacht rekenen. Robert Wellens stelde onomwonden in zijn geschiedenis van het Algemeen Rijksarchief:

In het algemeen mag men stellen dat gedurende de twintig jaar Frans regime niets of nagenoeg niets ernstigs werd ondernomen om een einde te stellen aan de wanorde die heerste in het archief.¹⁰

In deze woorden kan een erg oude opvatting worden herkend, die ervoor zorgde dat eigenlijk enkel de voortgang van de ontsluiting van het archief op aandacht kon rekenen. Een gelijkaardig discours werd al in de jaren 1830 gehanteerd door Louis-Prosper Gachard, die als Algemeen Rijksarchivaris meer dan een halve eeuw lang het archiefwezen domineerde.¹¹ Gachard probeerde op die manier de nieuwe overheid te bewegen tot een toeschietelijk archiefbeleid, met voldoende middelen voor zijn archiefdienst. Haast tweehonderd jaar later volstaat zijn oppervlakkig oordeel niet meer. Het is tijd om de focus te verschuiven naar andere aspecten van de (Belgische) archiefgeschiedenis.

Tijdens de afgelopen jaren kreeg de periode rond 1800 heel wat aandacht van (buitenlandse) historici en archivariissen. Volgens een intussen klassieke opvatting veranderde het archief toen van een 'arsénal de l'autorité' – een verzamelplaats van bewijsstukken, die ten dienste moesten staan van het bestuur – in een

⁹ De 'triage des titres' werd al onderzocht voor verschillende departementen:

- M. VANDERMAESEN, 'De triage des titres in het Leiedepartement (1796-1802). Tussen wet en werkelijkheid', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming 'Société d'Emulation te Brugge'*, 134 (1997), 156-171.
- R. WELLENS, 'Les archives belges et les lois révolutionnaires', *Het archiefwezen in Europa omstreeks 1800* (Miscellanea Archivistica. Studia, 103), Brussel, 1998, 75-88.
- J.M. LEMMENS, 'Archiefselectie in de Franse tijd. Het "bureau de triage des titres et papiers" in het departement van de Nedermaas 1798-1803', *Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg*, 142 (2006), 253-286.

¹⁰ R. WELLENS, 'Het Algemeen Rijksarchief te Brussel', COPPENS en LAURENT (red.), *Het Rijksarchief in België*, 61.

¹¹ Bv. L.-P. GACHARD, *Notice sur le dépôt des Archives du Royaume de Belgique*, Brussel, 1831, 21.

'laboratoire de l'histoire', waar de historicus de bronnen vond voor onderzoek.¹² Tegelijkertijd wordt in recent onderzoek naar de historiografie tijdens de negentiende eeuw de continuïteit in de praktijken van historici benadrukt, zoals het raadplegen van archiefstukken.¹³ De Belgische archiefgeschiedenis heeft hierin tot dusver maar nauwelijks een plaats gekregen. Daarom staat hier de vervlochten evolutie van archiefwezen en geschiedschrijving in dat land centraal. Dit artikel toont aan dat '1814' daarin een tot dusver onbekend keerpunt was.

1814 was een woelig politiek jaar. In februari 1814 werd het Franse bestuur door de geallieerde legers uit onze gewesten verdreven. De 'neuf départements réunis' maakten daardoor geen deel meer uit van Frankrijk. In de Zuidelijke Nederlanden leefde het verlangen om terug te keren onder de keizerlijke kroon, maar daar voelde Oostenrijk zelf weinig voor. Een voorlopig gouvernement-generaal werd vanaf augustus 1814 geleid door Willem Frederik, prins van Oranje. Het Congres van Wenen achtte de oprichting van een middelgrote staat ten noorden van Frankrijk een goede manier om dat land in te tomen. Het enthousiasme in de Zuidelijke Nederlanden voor deze aanhechting bij de Noordelijke Nederlanden was beperkt, maar dat veranderde toen Napoleon in februari 1815 Elba verliet en naar Parijs optrok. Sneller dan hij had gewild, werd Willem Frederik daarom Willem I, koning der Nederlanden. Op die manier zou het nieuwe land beter het hoofd kunnen bieden aan een Franse inval. Die kwam er in juni 1815, maar Napoleon werd op 18 juni 1815 in Waterloo verslagen.¹⁴ De wapens rustten vervolgens voor vijftien jaar.

Dit artikel behandelt de ontwikkelingen in twee archieven tijdens en vlak na deze regimewissel. Het eerste is het Algemeen Rijksarchief in Brussel – toen bekend als het 'Archief van de voormalige Rekenkamer' – dat na 1814 een nationale uitstraling verwierf. Het stadsarchief van Gent werd in 1817 dan weer een van de eerste lokale archieven die door een archivaris werden beheerd. De benoeming van François Hye-Schoutheer tot stadssecretaris, belast met het archiefbeheer, was het resultaat van lobbyen op een hoog niveau, zodat ook deze casus de nationale archiefgeschiedenis kan belichten. Allebei maken ze het mogelijk het belang van '1814' te duiden.

¹² De omschrijvingen zijn ontleend aan: R-H. BAUTIER, 'La phase cruciale de l'histoire des archives: la constitution des dépôts d'archives et la naissance de l'archivistique (XVIe – début du XIXe siècle)', *Archivum. Revue internationale des archives*, 18 (1968), 140-141. Cfr. M.P. DONATO, 'A Science of Facts? Classifying and Using Records in the French Imperial Archives under Napoleon', *History of Humanities*, 2 (2017), nr. 2, 79-100; F.C.J. KETELAAR, 'Archieven: munimenta en monumenta', F. GRUIZENHOUT (red.), *Erfgoed. De geschiedenis van een begrip* (Reeks Nederlandse Begripsgeschiedenis, 5), Amsterdam, 2007, 85-107.

¹³ Cfr. P. HUISTRA, H. PAUL en J. TOLLEBEEK, 'Historians in the Archive: An Introduction', *History of the Human Sciences*, 26 (2013), nr. 4, 3-7; T. VERSCHAFFEL, 'Passé composé. Geschiedschrijving in België in de Franse tijd', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw*, 28 (1996), 47-59.

¹⁴ P.-O. DE BROUX, 'Het bestuur van de Belgische departementen tijdens de overgangperiode 1814-1815', F. JUDO en S. VAN DE PERRE (red.), *Belg en Bataaf. De wording van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*, Antwerpen, 2015, 27-51; W. UITTERHOEVE, 'Een innige vereeniging'. *Naar één koninkrijk van Nederland en België in 1815*, Nijmegen, 2015.

HET ALGEMEEN RIJKSARCHIEF: EEN ONZEKERE INSTELLING

Vier jaar lang – van 1798 tot 1802 – was het de taak van een zekere Brion om de archieven in het Dijledepartement te schiften. Zijn werkplaats was vooral het gebouw van de voormalige Rekenkamer in Brussel, waar zich niet alleen het archief van die instelling bevond, maar ook andere archieven werden ondergebracht.¹⁵ Net als zijn collega's in de andere departementen verloor Brion in 1802 zijn functie van 'commissaire au triage', maar hij bleef vrijwillig over het archief waken.¹⁶ Vanaf de zomer van 1804 was dat niet meer nodig, aangezien Jerome Charles De Biefve werd aangesteld als 'préposé au triage des archives'.¹⁷ Toch was Brions rol nog niet volledig uitgespeeld. De Biefve had namelijk geen weet van de wetten die zijn archiefwerk reguleerden. De nieuwe functionaris ontwikkelde bijvoorbeeld de gewoonte om archiefstukken in leen te geven, maar dat was strikt verboden.¹⁸ Het vrijwilligerswerk van Brion en het initiële onbenul van De Biefve luiden het begin in van het 'Archief van de voormalige Rekenkamer' als archiefinstelling.

Het huidige Algemeen Rijksarchief komt voort uit het archief dat door De Biefve werd beheerd. De continuïteit in de organisatie is onder meer te danken aan Pierre Ferdinand Simons en François Wouters, die respectievelijk als 'ad-joint' (in 1806) en 'employé' (in 1807) werden aangesteld (cfr. bijlage). Tot 1826 waren zij de enige werknemers in het archief. Na het vertrek van De Biefve in 1810 waren zij op zichzelf aangewezen, maar in november 1814 kregen Simons en Wouters weer een overste. De zestigjarige Pierre-Jean L'Ortye werd toen belast met 'la garde, inspection et direction du dépôt général des anciennes archives qui se trouvent dans le local de la ci-devant Chambre des Comptes à Bruxelles'.¹⁹

De benoeming van L'Ortye is een typische uiting van de Restauratie. Tijdens het Ancien Régime had deze man al een hoge functie vervuld. Bij de inval van de Franse revolutionaire legers was hij, net als de rest van de overheid, naar het buitenland gevlucht. Na enkele jaren kon hij terugkeren, maar leek zijn publieke leven afgelopen.²⁰ Tot de 'bevrijding' in 1814. Toen werd hij 'secrétaire général' bij de 'Conseil administratif général', die België voorlopig moest besturen. Vanaf augustus 1814 droeg hij de titel van 'Secrétaire Archi-

¹⁵ WELLENS, 'Les archives belges et les lois révolutionnaires', 75-88.

¹⁶ RABTDT, nr. 73: 'Rapport sur les Archives de Bruxelles' door Raison, 'Vérificateur des Domaines et de l'Enregistrement', 4 juli 1806.

¹⁷ RABTDT, nr. 14, f° 1: 'Extrait du registre aux arrêtés du préfet du département de la Dyle', 28 Thermidor jaar 12 [16 augustus 1804].

¹⁸ RABTDT, nr. 14, f° 13-13v: kopie van een brief aan de prefect van het Dijledepartement, 1 Frimaire jaar 13 [22 november 1804].

¹⁹ RABTDT, nr. 16, f° 93v: kopie van het Koninklijk Besluit van 9 november 1814, nr. 576.

²⁰ I. SCHOUPS, 'P.J.M. L'Ortye, Rijksarchivaris te Brussel, 1814-1831. Een vergeten figuur', *Album Carlos Wyffels. Aangeboden door zijn wetenschappelijke medewerkers*, Brussel, 1987, 407-409.

viste du Gouvernement', waarbij dat 'archiviste' vooral sloeg op de recente dossiers van de nieuwe overheid. Na enkele maanden kreeg hij ook de oude archieven onder zijn hoede.²¹ L'Ortye vervulde die taak tot in april 1831, toen hij weigerde de eed aan het nieuwe bewind af te leggen. Simons en Wouters bleven ook na de Belgische onafhankelijkheid in dienst; Wouters verliet het archief pas in 1869.

Het werk van dit archiefpersoneel werd oorspronkelijk geregeld door een reglement van de prefect van 20 november 1806. Volgens dat reglement droeg de 'Administration de l'Enregistrement et des Domaines' een deel van de werkingskosten, want een belangrijke taak was het opzoeken van informatie die kon helpen bij het opsporen van nationaal bezit 'à l'avantage du trésor public'.²² Dergelijk opzoekingswerk lag in de lijn van het decreet van 7 Messidor jaar II. Niettemin was toen al duidelijk dat het archief ook om andere, historische redenen waardevol was. Voor enkele functionarissen was het duidelijk dat het Brusselse depot meer was dan een departementaal archief. Het archief van de centrale overheidsinstellingen van de Zuidelijke Nederlanden werd er namelijk bewaard. 'Les plus belles archives de la France', omschreef iemand het zelfs.²³

Het nationale karakter van het archief in Brussel kon maar na 1814 ten volle worden erkend. Die verbreding leidde wel tot discussie. Wie moest het loon van het personeel van een dergelijke instelling betalen?²⁴ In november 1814 benadrukte de Commissaris-Generaal voor Financiën bijvoorbeeld:

Ces archives n'ayant pas exclusivement rapport à l'Adm[inistrati]on des Domaines, mais en général à celle de toute la Belgique.²⁵

Bijgevolg leek het gepast dat een ander departement, zoals Binnenlandse Zaken, de kosten zou dragen. Met het Koninklijk Besluit van 19 december 1815 werd tenslotte deze kwestie opgelost. De koning bepaalde dat de Commissaris-Generaal voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen bevoegd was. Hetzelfde Koninklijk Besluit plaatste het archief in Brussel formeel op gelijke hoogte met het archief in Den Haag.²⁶

Tijdens de zomer van 1816 boog Hendrik van Wijn zich in Den Haag over de organisatie van het Brusselse archief. Rijksarchivaris Van Wijn was immers belast met het beheer van alle archieven van de staat ouder dan

²¹ SCHOUPS, 'P.J.M. L'Ortye', 403-404. Zie ook: NAMBZ, nr. 4037: brief van P.J.M. L'Ortye, 1 maart 1816. Een kopie van deze brief bevindt zich in: ARASARA, nr. 194, f° 55-55v.

²² RABARD, nr. 73: brief van de prefect van het Dijledepartement, 20 november 1806, met in bijlage een kopie van het besluit van de prefect over de reorganisatie en regulering van het archiefbureau, 20 november 1806.

²³ RABARD, nr. 73: 'Rapport sur les Archives de Bruxelles' door Raison, 'Vérificateur des Domaines et de l'Enregistrement', 4 juli 1806.

²⁴ ARACGBZ, nr. 246; ARASSB, nr. 6766.

²⁵ ARASSB, nr. 6766: brief van de Commissaris-Generaal voor Financiën, 17 november 1814.

²⁶ NAMBZ, nr. 4037: afschrift van het Koninklijk Besluit van 19 december 1815, nr. 53.

1794.²⁷ Van Wijn stelde voor de positie van L'Ortye af te schaffen. In plaats daarvan moest een 'Archivarius der Zuidelyke Provintien van het Ryk' worden benoemd, met eventueel een tegenhanger voor de Noordelijke provinciën. Allebei zouden ze onder toezicht staan van de Rijksarchivaris. Van Wijn had al kandidaten in gedachten. In het Noorden leek Johannes Cornelis de Jonge, zijn latere opvolger, de geknipte man. Voor het Zuiden dacht de Rijksarchivaris aan Pierre Lammens, die kort tevoren erin geslaagd was allerlei Nederlandse kunst- en archiefstukken uit Parijs te recupereren.²⁸ Hoe dan ook leek hem een inspectiereis noodzakelijk. Dat ondertussen een andere kwestie was opgedoken, die deze reorganisatie kon dwarsbomen, was hem onbekend.

Tijdens diezelfde zomer van 1816 probeerde de Administratie der Domeinen zich het archief opnieuw toe te eigenen. De 'Directeur der Domeinen in de provincie Zuid Brabant', Charles Vanderfosse, kreeg bij Koninklijk Besluit van 26 juni 1816 de opdracht een nauwkeurig onderzoek uit te voeren naar de 'Registers der Dominiale Eigendommen en goederen' van voormalige religieuze instellingen. Om dat werk te verrichten, mocht hij een aparte dienst opzetten.²⁹ In de ogen van Vanderfosse was hiermee een opvolger van de Brusselse archiefinstelling gecreëerd. Hij kende zichzelf daarom de titel 'Directeur du Bureau des Archives générales des Provinces méridionales' toe. Bij Koninklijk Besluit van 6 oktober 1816 werd Simons in dit 'bureau' benoemd. Wouters was over het hoofd gezien, maar kreeg de belofte dat dat snel zou worden goedge maakt. L'Ortye, Simons en Wouters lieten dit toch niet zomaar passeren.³⁰ Hun verworven rechten en positie leken immers in gevaar.

Willem I staat erom bekend dat hij bij voorkeur bij Koninklijk Besluit regeerde.³¹ Die regeerstijl zorgde ervoor dat Vanderfosse een onverwacht succes kon boeken. De Commissaris-Generaal voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen, nochtans verantwoordelijk voor het archiefwezen, kwam het bestaan van de twee relevante Koninklijke Besluiten maar via het archiefpersoneel te weten.³² Na enkele maanden van onzekerheid trok Vanderfosse aan het kortste eind. In maart 1817 erkende hij dat het archief voor hem maar tijdelijk van belang was. 'Il ne desire sur les archives des provinces méridionales d'autre autorité [sic] que celle temporaire qu'exige l'accomplissement des

²⁷ T.H.P.M. THOMASSEN, 'De nationale collecties en het amalgaam der charters: het ontstaan van het Nederlandse archiefwezen', *Het archiefwezen in Europa omstreeks 1800* (Miscellanea Archivistica. Studia, 103), Brussel, 1998, 71-72.

²⁸ NAMBZ, nr. 4037: brief van H. van Wijn, 15 augustus 1816.

²⁹ NAMBZ, nr. 4037: kopie van het Koninklijk Besluit van 26 juni 1816, nr. 100, als bijlage bij een brief van de President van Raden en Rekenmeesters der Domeinen, 23 augustus 1816.

³⁰ NAMBZ, nr. 4037: brief van P.J.M. L'Ortye, 7 maart 1817. Een kopie van deze brief bevindt zich in: ARASARA, nr. 194, f° 46v-47.

³¹ J. KOCH, *Koning Willem I. 1772-1843*, Amsterdam, 2013, 315-317 en 375-376.

³² NAMBZ, nr. 4037: minuut van een brief aan de President van Raden en Rekenmeesters der Domeinen, 22/23 augustus 1816.

importantes obligations qui lui ont été imposées,' schreef hij aan de commissaris-generaal.³³ Die verkoos weinig acht te slaan op Vanderfosses knieval.

Een nieuw Koninklijk Besluit loste de onduidelijkheid op, in het voordeel van de commissaris-generaal. Op 31 januari 1818 bepaalde de koning dat 'de gewone werkzaamheden van den Secretaris L'Ortije en van zyne onderhoorigen' niet gehinderd mocht worden.³⁴ Op die manier werd de macht van de Domeinen over het archief weer beknot. Het Algemeen Rijksarchief bleef onderhorig aan de Commissaris-Generaal voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen. Vanderfosses 'Bureau des Archives générales' – de naam was ongetwijfeld bewust verwarrend – bleef tot 1839 bestaan, maar zeker na de Belgische Revolutie stelde de werking nog maar weinig voor.³⁵

De bemoeienis van Vanderfosses zorgde er waarschijnlijk voor dat de plannen van Rijksarchivaris Van Wijn zonder gevolg bleven. Nochtans was Van Wijn inderdaad naar het Zuiden getrokken, waar hij van oktober 1816 tot februari 1817 bleef.³⁶ Vervolgens wilde hij zich verder over 'de aanstelling van den Heer Lammens, tot archivarius van het Zuidlyk deel des Ryks' buigen.³⁷ Zijn lange afwezigheid, gevolgd door een ziekte, hinderden echter dit streven. In april 1817 leverde hij tenslotte zijn aanbevelingen af.

Van Wijn stelde voor om naast Simons en Wouters twee of drie extra werkrachten aan te stellen. Zij zouden worden geleid door Lammens. L'Ortije zou geen hinderpaal zijn bij het uitvoeren van deze plannen, verzekerde Van Wijn, aangezien de 'Secrétaire Archiviste' bereid was zijn functie neer te leggen, als hij daar op een correcte manier voor werd vergoed.³⁸ Zo ver kwam het niet. De verwarring die Vanderfosses had veroorzaakt, leek de plannen van de Rijksarchivaris overbodig te maken. In november 1817 werd Lammens bovendien bibliothecaris van de Rijksuniversiteit te Gent.³⁹

De verhouding tussen de archiefinstellingen in Brussel en in Den Haag werd uiteindelijk nooit bepaald.⁴⁰ De rol van de intussen bejaarde Van Wijn was wel uitgespeeld in het Zuiden. Het personeelsbestand van het Algemeen

³³ NAMBZ, nr. 4075: brief van C. Vanderfosses, 26 maart 1817.

³⁴ NAMBZ, nr. 4037: afschrift van het Koninklijk Besluit van 31 januari 1818, nr. 64.

³⁵ L. VAN MEERBEECK, *Administration de l'Enregistrement et des Domaines. Première partie (1793-1868)* (Rijksarchief Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Toegangen in beperkte oplage, 53), Brussel, 1989, 19-21. Het Algemeen Rijksarchief bewaart het archief van het 'Bureau des Archives générales': L. VAN MEERBEECK, *Inventaire des archives du Bureau des Archives des Domaines (1816-1839)* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 299), Brussel, 1995.

³⁶ NAMBZ, nr. 4037: dossier 'Inspectie van den Rijksarchivarius', 1816-1817. Zie ook: G. WYMANS, *Histoire d'un contentieux archivistique belgo-néerlandais (1806-1953). Les chartes extradées de la Trésorerie des comtes de Hainaut* (Miscellanea Archivistica, 20), Brussel, 1978.

³⁷ NAMBZ, nr. 4037: brief van H. van Wijn, 7 februari 1817.

³⁸ NAMBZ, nr. 4075: brief van H. van Wijn, [16 april 1817].

³⁹ A. DEROLEZ, 'In the Shadow of Van Hulthem. Pierre Lammens and his Collection of Medieval Manuscripts', A. DE COSTER en C. SORGELOOS (red.) m.m.v. M. DE SCHEPPER, *Bibliophilie et reliures. Mélanges offerts à Michel Wittock*, Brussel, 2006, 207 en de referenties aldaar.

⁴⁰ Van Wijns rapport uit april 1817 werd na twee jaar zonder gevolg opzij gelegd; NAMBZ, nr. 4075: verbaal van 3 mei 1819, nr. 679/303.

Rijksarchief bleef na 1817 nog een decennium lang ongewijzigd. Vanaf 1826 werd deze archiefinstelling ingeschakeld in een vernieuwde nationale geschiedschrijving. Het personeelsbestand werd toen uitgebreid, om de ontsluiting van archiefmateriaal voor historisch onderzoek te bespoedigen.⁴¹ Ook de oudere archivariissen werkten daaraan mee. Hun verzet tegen de Administratie der Domeinen tijdens de jaren 1810 was cruciaal voor de latere historiografische oriëntatie van het Algemeen Rijksarchief.

HET STADSARCHIEF TE GENT: HET VERLANGEN VAN EEN HISTORICUS

Omstreeks 1800 kon in Gent alvast een man vrijelijk beschikken over het stadsarchief. Charles-Louis Diericx, voormalig raadpensionaris van de stad, publiceerde in 1808 een eerste historisch werk over Gent, waarin hij ook uitgebreid over het archief schreef.⁴² De keizerlijke censuur vormde een hinderenis voor verdere publicaties, maar in 1814 publiceerde Diericx zijn *Mémoires sur la ville de Gand*, waarin hij onder meer enkele oude inventarissen opnam.⁴³ In het archief handelde Diericx naar eigen goeddenken. Wat hem bruikbaar leek voor zijn onderzoek, nam hij mee naar huis.⁴⁴ François Hye-Schoutheer vond het maar niets dat het stadsarchief zo werd verwaarloosd. Hoewel hij op het stadhuis werkte, had deze jongeman moeite om toegang te krijgen tot de archieflokalen, maar in juli 1812 lukte het eindelijk.⁴⁵ Hij droomde toen al van een aanstelling tot stadsarchivaris. Het was maar na de regimewissel van 1814 dat hij daar werkelijk kans op kon maken.

Hye-Schoutheer speelde gretig in op de veranderde politieke situatie. Enkele dagen vóór het Verdrag van Parijs in mei 1814 definitief een einde maakte aan de aanhechting van onze gewesten bij Frankrijk, trachtte hij een benoeming als archivaris in de wacht te slepen. Met behulp van een uitgebreid verzoekschrift presenteerde Hye-Schoutheer zich bij de burgemeester als de ideale man om orde te brengen in het Gentse stadsarchief.⁴⁶ Een maand later zocht hij ook hogerop steun, bij baron de Vincent, die op dat moment gouverneur-generaal van België was. Het officiële oordeel was echter erg negatief: er

⁴¹ J. TOLLEBEEK, 'Een gedwongen plooi. Geschiedenis schrijven in het Verenigd Koninkrijk van Willem I', *De Negentiende Eeuw*, 38 (2014), 203-223; R. WELLENS, 'Le premier rapport de Gachard sur les Archives du Royaume (1826)', *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, 56 (1985), 15-45.

⁴² C.-L. DIERICX, *La topographie de l'ancienne ville de Gand, précédée de quelques observations sur les anciennes archives de cette ville, et d'un projet de faire imprimer les chartres, lois et privilèges des Gantois; avec leur traduction en français, jusqu'à l'an 1300*, Gent, 1808.

⁴³ C.-L. DIERICX, *Mémoires sur la ville de Gand*, 3 dln., Gent, 1814; O. DE KERCHOVE DE DENTERGHEM, 'Diericx (Charles-Louis)', *Biographie nationale*, VI, Brussel, 1878, 58-60.

⁴⁴ T. VAN HAVERE, *De droom van een archivaris. De uitbouw van het Gentse stadsarchief en zijn collectie (1800-1930)* (Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent; 35), Gent, 2015, 19.

⁴⁵ RAKVGVH, nr. 506/7: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 16 juli 1812.

⁴⁶ SAGAA, AR/460: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 24 mei 1814.

was volgens de burgemeester zowaar geen enkel archief in België dat beter geordend was en beter verzorgd werd!⁴⁷ Hye-Schoutheer had dit negatieve antwoord zien aankomen. Daarom zette hij zijn lobbywerk voort.

Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden bracht vanaf het volgende jaar voorspoed voor Hye-Schoutheer. Benoît-Joseph Holvoet, lid van de Geheime Raad en belast met de inspectie van het Leie- en het Scheldedepartement, schreef de koning in april 1815 over de noodzaak orde te brengen in het Gentse stadsarchief.⁴⁸ De koning beaamde het nut van de aanstelling van een archivaris, maar het was het stadsbestuur dat daar budget voor moest vrijmaken.⁴⁹ Dat het archief in wanorde verkeerde, kon sindsdien maar moeilijk worden ontkend. Op die manier zorgde de koning voor een belangrijke wending, ten voordele van Hye-Schoutheer. Die had trouwens in december 1814 een erkenning van zijn verdiensten gekregen, door een aanstelling tot corresponderend lid van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, de voorloper van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Samen met enkele andere Zuid-Nederlandse geleerden werd hij in mei 1816 volwaardig lid.⁵⁰ Volgens het reglement van het Instituut betekende dit dat Hye-Schoutheer een van 'de meest uitmuntende Geleerden van het geheele Rijk' was.⁵¹

Tijdens zijn inspectiereis in 1816-1817 ontmoette Hendrik van Wijn Hye-Schoutheer.⁵² Dat gaf hem de kans in november 1816 de Gentenaar aan te prijzen bij de overheid. Nadat de Rijksarchivaris de verwaarlozing van het archief van de graven van Vlaanderen uitgebreid had aangehaald, stelde hij voor 'luiden van bekende trouw en kunde, onder den naam van stedelyke archivisten' aan te stellen, 'tzij men hier van eene afzonderlyke bediening geliefde te maken, of dat men (tgeen mooglyk beter zou zyn) dezelve bediening, met eenen kleenen geldelyke bijslag; aan die van stedelyken secretaris goedvonde te accrocheeren'. Hij dacht daarbij specifiek aan twee personen: Hye-Schoutheer, in Gent, en Pierre-Jacques Scourion, in Brugge.⁵³ Scourion was al sinds 1800

⁴⁷ ARACGBZ, nr. 266: brief van de burgemeester van Gent aan de Intendant van het Departement van de Schelde, 30 juli 1814, als bijlage bij een brief van de Intendant van het Departement van de Schelde, 6 augustus 1814. De minuut van deze brief bleef ook bewaard, in: SAGAA, AR/460.

⁴⁸ I. SCHOUPS, *Inventaris van het archief van de Geheime Raad (1814-1815)* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 309), Brussel, 1995, 9. Holvoets brief aan de koning werd niet teruggevonden, maar de inhoud ervan blijkt uit correspondentie van de Commissaris-Generaal voor Binnenlandse Zaken; cfr. voetnoot 49.

⁴⁹ ARACGBZ, nr. 304: brief van de Secretaris van Staat, 3 mei 1815. De minuut van deze brief bevindt zich in: ARASSB, nr. 6766.

⁵⁰ 'F.J.P. Hye-Schoutheer (1785-1831)', *KNAW Historisch Ledenbestand*, <http://www.dwc.knaw.nl/biografie/pmknaw/?pagetype=authorDetail&ald=PE00001058> (geraadpleegd op 10 oktober 2017).

⁵¹ *Reglement voor het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde, en Schoone Kunsten*, [Amsterdam], [1816], 3. Zie ook: K. VAN BERKEL, *De stem van de wetenschap. Geschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen*, I, Amsterdam, 2008, 100-109.

⁵² RAKVGVH, nr. 506/7: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 22 oktober 1816.

⁵³ NAMBZ, nr. 4037: brief van H. van Wijn, 14 november 1816. Van Wijn sprak ook Hye-Schoutheer hierover, cfr. SAAVL, nr. 139: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 28 oktober 1816.

secretaris (en bekommerde zich zo over het stadsarchief), Hye-Schoutheer moest nog een jaartje wachten op die baan.⁵⁴ Maar in oktober 1817 was het zo ver: hij trad aan als stadssecretaris, met uitdrukkelijk ook archivalische verantwoordelijkheden.

De benoeming van Hye-Schoutheer was niet aan Van Wijn te danken. 'Protection, places, toute me fut promis par ce vénérable historien,' schreef Hye-Schoutheer nochtans in maart 1817.⁵⁵ Van Wijns beloften bleken loze woorden; de vriendschap die Hye-Schoutheer hem wilde schenken bleef onbeantwoord. Bij andere heren kende het lobbywerk van Hye-Schoutheer wel meer succes. De gouverneur van Oost-Vlaanderen, Patrice de Coninck, was in februari 1817 Minister van Binnenlandse Zaken geworden. Met dank aan de Amsterdamse hoogleraar David Jacob van Lennep kon de ambitieuze Gentenaar zijn zaak ook bij andere invloedrijke staatsmannen als Anton Reinhard Falck bepleiten. Het resultaat was dat Gent de enige stad in het zuidelijk deel van het land werd met twee secretarissen. De nieuwe tweede plaats was voor Hye-Schoutheer bestemd.⁵⁶

De vele verplichtingen van de nieuwe stadssecretaris lieten geen tijd over voor het stadsarchief. Anderhalf jaar na zijn indiensttreding moest Hye-Schoutheer aan Van Lennep bekennen dat hij zich nog maar weinig om de oude archiefdocumenten had kunnen bekommeren:

Eh bien, je suis chargé particulièrement de leur conservation et arrangement, je suis archiviste en un mot, et jusqu'à ce jour, je n'ai pû encore mettre les pieds dans les salles où elles sont déposées.⁵⁷

Hye-Schoutheer maakte dit verzuim enkele maanden later goed. Op 9 november 1819 werd een aanbesteding uitgevaardigd 'tot het maeken van dry nieuwe zaelen voor stads-archiven'.⁵⁸ Deze bouwplannen waren een beslissende stap voorwaarts voor het Gentse stadsarchief. Om zijn eigen tijdsgebrek te compenseren, trok Hye-Schoutheer in 1825 of 1826 Charles Parmentier aan. De verhuizing van het archief kwam op de schouders van deze hulparchivaris terecht. Al in 1831 moest Parmentier zijn overleden overste opvolgen als stadsarchivaris. Toen hij stierf, was Hye-Schoutheer maar 46 jaar oud. De archiefcarrière waar hij vanaf 1812 naar had verlangd, kon zich niet verwezenlijken.

⁵⁴ A. VANDEWALLE, *Beknopte inventaris van het stadsarchief van Brugge. Deel I: Oud Archief*, Brugge, 1979, 15-16.

⁵⁵ SAAVL, nr. 141: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 25 maart 1817. Het citaat wordt aangehaald in: J. VAN LENNEP, *Het leven van M. D. J. van Lennep. 1774-1853. Beschreven in verband met zijn tijd, toegelicht uit zijn gedichten en vermeerderd met ongedrukte brieven en bescheiden*, II, Amsterdam, 1865, 104.

⁵⁶ VAN LENNEP, *Het leven van M. D. J. van Lennep*, II, 106-107 en 116.

⁵⁷ SAAVL, nr. 139: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 31 januari 1819.

⁵⁸ Aangehaald in: VAN HAVERE, *De droom van een archivaris*, 26-27.

Het (initiële) enthousiasme van Hye-Schoutheer kan ook bij tijdgenoten worden herkend. Jacques Goethals-Vercruysse werd in 1818 benoemd tot stadsarchivaris van Kortrijk. Deze ijverige verzamelaar had kort tevoren bevestigd dat er in het stadsarchief documenten werden bewaard die van groot belang waren 'voor de families, maar ook voor de kunsten en wetenschappen, de geschiedenis en de statistiek'.⁵⁹ Vanuit Ieper bezorgde Jan-Jacques Lambin dan weer de overheid een 'Oogslag op de noodzakelykheid van het aanstellen van bewaarders van de staats-schriften der steden van het Nederlandsch Ryk om hunnen onvermydelyken ondergang te voorkomen'.⁶⁰ In 1819 werd Lambin stadsarchivaris van Ieper. Net als Hye-Schoutheer en Goethals-Vercruysse had hij zelf de noodzaak van zijn aanstelling duidelijk gemaakt. Dat deze heren zich vervolgens over het beheer van het archief mochten bekommeren, was hoofdzakelijk te danken aan hun historiografische vaardigheden.⁶¹ Hye-Schoutheer en zijn tijdgenoten speelden zelf een voorname rol in de vorming van hun archivarissenberoep.

CONCLUSIE

Twintig jaar geleden schreef Theo Thomassen dat het jaar 1814 'zonder twijfel als het ontstaansjaar van het Nederlandse archiefwezen [kan] worden aange-merkt'. Toen ontstond er namelijk 'een organisatie speciaal belast met het bijeenbrengen van de statisch geworden overheidsarchieven, ten behoeve van de burgers en onder de verantwoordelijkheid van speciaal daarvoor aangewezen personeel'.⁶² Thomassen dacht hierbij eigenlijk enkel aan het nationaal archiefdepot in Den Haag, maar wat hij schrijft, geldt ook voor België. Vanaf 1814 vormde dat laatste land immers een geheel met Nederland. In de organisatie van het Algemeen Rijksarchief in Brussel heerst zelfs continuïteit vanaf 1804, toen Jerome Charles De Biefve werd aangesteld. Zijn taken beantwoorden aan Thomassens omschrijving. Traditioneel wordt echter de Revolutie van 1830 als beginpunt van de Belgische archiefgeschiedenis beschouwd.⁶³ Dat in navolging van Louis-Prosper Gachard. 'Tout est à faire,' verkondigde deze

⁵⁹ NAMBZ, nr. 4037: brief van de gouverneur van West-Vlaanderen, 2 maart 1818. Aangehaald in: T. VAN HAVERE, 'Jacques Goethals-Vercruysse en het stadsarchief van Kortrijk: een vergeten geschiedenis', *De Leiegouw*, 60 (2018), 48.

⁶⁰ NAMBZ, nr. 4037: 'Oogslag op de noodzakelykheid van het aanstellen van bewaarders van de staats-schriften der steden van het Nederlandsch Ryk om hunnen onvermydelyken ondergang te voorkomen' door J.-J. Lambin, 5 november 1815.

⁶¹ T. VAN HAVERE, 'Archivarissen in wording. De wortels van een "Âge des Archivistes" in België (1830-1895)', D. LEYDER, M. D'HOORE en C. DE MOREAU DE GERBEHAYE (red.), *Professionals met passie. Belgische archivarissen en bibliothecarissen van vroeger en nu. Akten van het colloquium van 9 december 2016* (Archief- en Bibliotheekwezen in België. Extranummer, 105), Brussel, 2018, 69-87.

⁶² THOMASSEN, 'De nationale collecties en het amalgaam der charters', 72.

⁶³ Bv. R. WELLENS, 'Les débuts de l'organisation des Archives générales du Royaume à Bruxelles (1830-1835)', *Cahiers bruxellois. Revue d'Histoire urbaine*, 27 (1985-1986), 5-18.

pasbenoemde Algemeen Rijksarchivaris in 1831.⁶⁴ Bijgevolg verbaast het bijvoorbeeld niet dat een figuur als De Biefve ontbreekt in het bio-bibliografisch repertorium van de 'Rijksarchivarissen' dat in 1996 verscheen.⁶⁵

In vergelijking met het werk van latere archivariissen zijn de realisaties van de archiefwerkers uit de jaren 1810 beperkt. In maart 1820 bekende François Hye-Schoutheer aan David Jacob van Lennep dat hij zich niet in staat achtte om orde te brengen in het Gentse stadsarchief. Een heel leven zou nog niet zou volstaan om er orde in te brengen, merkte Hye-Schoutheer op, en hijzelf kon er maar weinig tijd voor vrijmaken. Desondanks sprak de stadssecretaris de wens uit op een dag te kunnen tonen hoeveel waardevolle stukken er in het archief verborgen zaten.⁶⁶ Daar slaagde Hye-Schoutheer niet in. Hoe graag hij dat ook had gewild, als historicus verwezenlijkte hij niets. Toch speelde Hye-Schoutheer een belangrijke rol in de ontwikkeling van het Gentse stadsarchief: zijn benoeming legde de basis voor een almaar groeiende archiefinstelling, die in de eerste plaats historisch onderzoek wilde bevorderen.

Hye-Schoutheers liefde voor archieven kan worden beschouwd als een exponent van de langdurige evolutie die door Eric Ketelaar als 'monumentalisering' is omschreven: het langzaam groeiende besef dat archief niet enkel een juridisch of administratief nut kon hebben, maar ook een historische waarde.⁶⁷ Uit het onderzoek van Ketelaar blijkt dat de jaren rond 1800 cruciaal waren in deze 'erfgoedwording' van archief. Ook voor België geldt dit. Tijdens de negentiende eeuw toonde de Belgische overheid zich bereid een archiefbeleid te voeren waarin toegankelijkheid centraal stond, wat leidde tot een openheid die in andere landen maar zelden werd overtroffen.⁶⁸ De actieve rol die historici als Hye-Schoutheer voor zichzelf zagen weggelegd in het archiefwezen, lijkt deze archiefpolitiek mee vorm te hebben gegeven. Cruciaal was ook dat het Algemeen Rijksarchief in 1815 onder de bevoegdheid van de administratie voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen werd geplaatst. Die positie lag niet voor de hand, blijkt uit Charles Vanderfosses demarche, maar zou wel steeds worden verdedigd en gehandhaafd. De modaliteiten voor historisch onderzoek konden daardoor groeien, met 1829 als voorlopig eindpunt. Een Ministerieel Reglement bepaalde toen dat de Rijks-, provincie- en gemeente-archieven toegankelijk werden voor historisch onderzoek.⁶⁹

⁶⁴ GACHARD, *Notice sur le dépôt des Archives du Royaume de Belgique*, III.

⁶⁵ COPPENS en LAURENT (red.), *Het Rijksarchief in België*.

⁶⁶ SAAVL, nr. 139: brief van F.J.P. Hye-Schoutheer, 5 maart 1820.

⁶⁷ KETELAAR, 'Archieven: munimenta en monumenta', 85-107.

⁶⁸ Cfr. L. DORSMAN, 'De nieuwe eruditie. Het ontstaan van een historisch bedrijf', J. TOLLEBEEK, T. VERSCHAFFEL, L.H.M. WESSELS (red.), *De palimpsest. Geschiedschrijving in de Nederlanden 1500-2000*, Hilversum, 2002, 159-176; P. MÜLLER, 'Using the Archive. Exclusive Clues about the Past and the Politics of the Archive in Nineteenth-Century Bavaria', *Storia della Storiografia*, 62 (2012), 27-53; F. VERCAUTEREN, *Cent ans d'histoire nationale*, Brussel, 1959, 59-90.

⁶⁹ A.E.M. RIBBERINK, 'De overheid opent haar archieven 1766-1829', *Nederlands Archievenblad*, 84 (1980), 440-451; TOLLEBEEK, 'Een gedwongen plooi', 203-223.

Als 'Secrétaire Archiviste du Gouvernement' was Pierre-Jean L'Ortye zeker geen voorstander van al te vergaande openheid.⁷⁰ Op zijn manier – bijvoorbeeld door zich te verzetten tegen de inmenging van Vanderfosse – zorgde hij niettemin mee voor de uitbouw van het Algemeen Rijksarchief als historiografische instelling. Uit zijn carrière blijkt de complexiteit van de hier behandelde periode maar al te goed. In het spoor van L'Ortye kon Gachard na 1830 een bloeiende carrière uitbouwen, als boegbeeld van een groeiend archiefveld en als voornaam historicus.⁷¹ Zijn ambitie deed hem de grenzen van het mogelijke aftasten. In 1835 was hij daarom het onderwerp van een kritisch rapport van een afdelingshoofd van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Hoewel er toen gezocht werd naar mogelijke besparingen in het Algemeen Rijksarchief, besepte de auteur dat deze instelling niet te veel mocht worden beknot:

Il est juste d'observer cependant, que depuis que la Belgique a été séparée de la France, le dépôt des archives a pris une grande extension et acquis une toute autre importance. L'organisation de cette époque ne suffirait plus aujourd'hui.⁷²

In het Algemeen Rijksarchief, dat tijdens de twintig jaar vóór 1835 ingrijpend was veranderd, en in andere archieven, verspreid over het hele land, kon de typerende Belgische archiefcultuur volop groeien. Volgens Fernand Vercauteren beleefde de nationale geschiedschrijving in negentiende-eeuws België zelfs een 'âge des archivistes': de meest voorname archivariissen waren ook vooraanstaande historici.⁷³ Het archief werd ten volle een plaats voor geschiedschrijving, met ondersteuning van de overheid. Dat een archief een culturele instelling was, werd niet meer betwijfeld. In deze ontwikkelingen neemt '1814' een belangrijke plaats in.

⁷⁰ H.J. VAN MEERENDONK en A.E.M. RIBBERINK, 'De oorsprong van de openbaarheid', *Rijks Archiefschool. Verslagen en bijdragen 1970-1971*, Den Haag, 1972, 35-44.

⁷¹ Cfr. W. PREVENIER, 'De mislukte lente van de eruditie in België na 1830', J. TOLLEBEEK, G. VERBEECK en T. VERSCHAFFEL (red.), *De lectuur van het verleden. Opstellen over de geschiedenis van de geschiedschrijving aangeboden aan Reginald de Schryver* (Symbolae. Facultatis Litterarum Lovaniensis. Series A, 24), Leuven, 1998, 263-272; C. VLEESCHOUWERS, *Archivistes et professeurs. Le débat sur les méthodes d'édition en Belgique autour de 1830*, W. BLOCKMANS, M. BOONE en T. DE HEMPTINNE (red.), *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier*, Appeldoorn en Leuven, 1999, 165-180.

⁷² BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Archief van het Bestuur Hoger Onderwijs. Oud fonds* (T 015), nr. 310: rapport van H. Dellafaille, 29 augustus 1835.

⁷³ VERCAUTEREN, *Cent ans d'histoire nationale*, 59-90. Cfr. DORSMAN, 'De nieuwe eruditie. Het ontstaan van een historisch bedrijf', 159-176.

BIJLAGE: HET PERSONEEL VAN HET 'ARCHIEF VAN DE VOORMALIGE REKENKAMER' VAN 1804 TOT 1814

- **Jerome Charles De Biefve** (Brussel, 4 november 1773 – ?), 'préposé en chef au triage des archives de la cidevant Chambre des Comptes' van 28 Thermidor jaar 12 [16 augustus 1804] tot september 1810
 - **Charles Marie Joseph Botteman** (Brussel, 19 september 1779 – Putte, 12 maart 1855), 'employé' van 15 Frimaire jaar 14 [6 december 1805] tot januari 1807
 - **Pierre Ferdinand Simons** (Brussel, 8 april 1777 – ?), 'adjoint' van 30 november 1806 tot september 1810
 - **François Sébastien Wouters** (Brussel, 27 januari 1789 – Elsene, 20 januari 1878), 'employé' van 4 februari 1807 tot juni 1810
- **Pierre Ferdinand Simons** (Brussel, 8 april 1777 – ?), 'préposé en chef' vanaf 11 september 1810 (bevestigd op 1 juni 1814)
 - **François Sébastien Wouters** (Brussel, 27 januari 1789 – Elsene, 20 januari 1878), 'adjoint' vanaf 11 september 1811 (bevestigd op 1 juni 1814)

Het 'Archief van de voormalige Rekenkamer' beschikte over een bureeljongen. Een zekere **Davier** vervulde die taak vanaf augustus 1804 enkele maanden lang. Hij werd opgevolgd door **Louis Liennard**, die in maart 1808 werd ontslagen. De volgende bureeljongen – tevens ook conciërge – kende een langere carrière. **Livin Haeck** oefende de betrekking uit tot aan zijn overlijden in april 1821.

Op 9 november 1814 werd **Pierre-Jean Maximilien L'Ortye** (Brussel, 28 december 1753 – Brussel, 4 januari 1838) belast met 'la garde, inspection et direction du dépôt général des anciennes archives qui se trouvent dans le local de la ci-devant Chambre des Comptes à Bruxelles'. Sinds 12 augustus 1814 was L'Ortye al 'Secrétaire Archiviste du Gouvernement'.

L'Ortye legde in april 1831 zijn functie neer. Simons ging in juni 1835 als 'chef de section' met pensioen, na een loopbaan van 28 jaar en 7 maanden. Wouters bleef nog tot oktober 1869 in dienst. Hij was toen al 34 jaar 'archiviste général adjoint'.